Stanisław Barańczak (13 listopada 1946 w Poznaniu - 26 grudnia 2014 w Newtonville)

Temu poecie i tłumaczowi z Poznania
życie nie skąpiło bogactwa poznawania,
Polska, emigracja,
obcych słów narracja,
w zdrowiu i chorobie ćwiczył cud oddychania.

(ebs)

Stanisław Barańczak - polski poeta, krytyk literacki, tłumacz poezji, jeden z najważniejszych twórców Nowej Fali. W latach 1967-1969 należał do PZPR, potem działacz KOR-u. Cierpiał na chorobę Parkinsona.

Urodził się 13 listopada 1946 w Poznaniu, jego siostrą jest pisarka Małgorzata Musierowicz. Ukończył filologię polską na Uniwersytecie Adama Mickiewicza. W 1973 uzyskał doktorat za rozprawę o twórczości Mirona Białoszewskiego ("Język poetycki Mirona Białoszewskiego").

Pracownik naukowy UAM do 1977. Od tego roku został również objęty cenzuralnym zakazem publikacji, a także zwolniony dyscyplinarnie z pracy na UAM. W tym samym roku przystąpił do członkostwa Polskiego PEN Clubu, a w prasie oficjalnej publikował nadal, lecz pod pseudonimami. W 1980 aktywnie działał w wielkopolskiej "Solidarności", a w sierpniu tego roku został przywrócony do pracy na UAM. Wykładał także na Uniwersytecie Latającym w Poznaniu i Krakowie.

W 1981 wyjechał do Stanów Zjednoczonych i rozpoczął pracę na Uniwersytecie Harvarda, gdzie objął katedrę języka i literatury polskiej im. A. Jurzykowskiego na wydziale slawistyki. Członek Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. W latach 1986-1990 był także redaktorem naczelnym *The Polish Review*, kwartalnika wydawanego przez PIASA.

Zmarł 26 grudnia 2014 w Newtonville. Został pochowany na cmentarzu Mount Auburn w Cambridge (Massachusetts).

https://www.youtube.com/watch?v=moLA42R0_Fo

Debiutował w roku 1965 wierszem "Przyczyny zgonu" opublikowanym w numerze pierwszym miesięcznika *Odra*. W latach 1954-1968 był członkiem grupy poetyckiej "Próby", zawiązaną przez środowisko tzw. poznańskich lingwistów. Zafascynowany był w tym okresie twórczością Józefa Czechowicza. W latach 1964-1969 pełnił funkcję kierownika literackiego studenckiego *Teatru Ósmego Dnia*. Od 1983 członek zespołu czasopisma *Zeszyty Literackie*.

Eseje i tomy poetyckie:

- 1968: Korekta twarzy
- 1970: Jednym tchem
- 1971: Nieufni i zadufani. Romantyzm i klasycyzm w młodej poezji lat sześćdziesiątych

- 1972: Dziennik poranny. Wiersze 1967-1971
- 1973: Ironia i harmonia. Szkice o najnowszej literaturze polskiej
- 1974: Język poetycki Mirona Białoszewskiego
- 1977: Ja wiem, że to niesłuszne. Wiersze z lat 1975-1976
- 1978: Sztuczne oddychanie
- 1979: Etyka i poetyka. Szkice
- 1980: Knebel i słowo. O literaturze krajowej w latach siedemdziesiątych
- 1980: Tryptyk z betonu, zmęczenia i śniegu
- 1981: Wiersze prawie zebrane
- 1981: Książki najgorsze
- 1981: Dziennik poranny. Poezje 1967-1981
- 1981: Bo tylko ten świat bólu...
- 1983: Czytelnik ubezwłasnowolniony. Perswazje w masowej kulturze literackiej PRL
- 1984: Uciekinier z Utopii. O poezji Zbigniewa Herberta
- 1986: Atlantyda i inne wiersze z lat 1981-1985
- 1988: Przed i po. Szkice o poezji krajowej przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych
- 1988: Widokówka z tego świata i inne rymy z lat 1986-1988
- 1990: Tablica z Macondo, albo osiemnaście prób wytłumaczenia sobie i innym po co i dlaczego się pisze
- 1991: Biografioły
- 1991: 159 wierszy. 1968-1988
- 1994: Podróż zimowa
- 1995: Pegaz zdębiał
- 1996: Poezja i duch Uogólnienia. Wybór esejów 1970-1995
- 1998: Geografioły
- 1998: Chirurgiczna precyzja

Stanisław Barańczak jest zazwyczaj uważany za przedstawiciela poznańskiej szkoły przekładu. Jego publikacje dotyczące teorii przekładu służą kształceniu kolejnych polskich tłumaczy pracujących w różnych językach.

W swoim dorobku ma ogromną ilość przekładów min. z angielskiego, rosyjskiego i litewskiego. Tłumaczył utwory bardzo różnorodne zarówno pod względem czasu powstania jak i stylu.

"Ocalone w tłumaczeniu" (1992) Barańczaka to jedna z najczęściej cytowanych książek w tekstach dotyczących teorii tłumaczenia. Autor porusza w niej problemy takie jak: ekwiwalencja i przekładalność, tłumaczenie polisemii i komizmu, kryteria zastosowania technik adaptacyjnych, archaizacja w tłumaczeniu itd. Jako przykłady rozwiązań poszczególnych trudności Barańczak podaje fragmenty własnych tłumaczeń.

Książka składa się z trzech części. W części pierwszej Barańczak przedstawia swoje ogólne podejście do tłumaczenia poezji poparte przykładami tłumaczeń stworzonych przez innych autorów wraz ze swoimi wersjami. Część drugą stanowi zbiór esejów opisujących problemy, z którymi muszą zmierzyć się tłumacze, na przykład: tłumaczenie poezji dla dzieci, czy tłumaczenie Szekspira dla potrzeb teatru. Część trzecia to "mała antologia przekładów-problemów: 40 łamigłówek w postaci wierszy do przetłumaczenia(...)", w której autor prezentuje hiszpańskie, niemieckie, rosyjskie i angielskie teksty oryginalne, analizuje je i przedstawia własną propozycję przekładu danego tekstu.

Jedną z teoretycznych propozycji Barańczaka w przekładzie poezji jest heurystyczny model tłumaczenia, którego podstawą jest pojęcie "dominanty semantycznej".

Zgodnie z modelem Barańczaka w interpretacji poezji nie są potrzebne informacje biograficzne czy społeczno-historyczne.

Tłumaczenia:

- E.E. Cummings
  - 150 wierszy (1983)

- William Szekspir
  - Hamlet (1990)
  - Romeo i Julia (1990)
  - Jak wam się podoba (1990)
  - Król Lear (1991)
  - Burza (1991)
  - Kupiec wenecki (1991)
  - Sen nocy letniej (1991)
  - Zimowa opowieść (1991)
  - Makbet (1992)
  - Dwaj panowie z Werony (1992)
  - Poskromienie złośnicy (1992)
  - Otello (1993)
  - Juliusz Cezar (1993)
  - Komedia omyłek (1994)
  - Stracone zachody miłości (1994)
  - Wieczór Trzech Króli (1994)
  - Wiele hałasu o nic (1994)
  - Koriolan (1995)
  - Król Ryszard III (1996)
  - Tymon Ateńczyk (1996)
  - Wesołe kumoszki z Windsoru (1998)
  - Król Henryk IV część 1 (1998)
  - Król Henryk IV część 2 (1998)
  - Król Henryk V (1999)
  - Wszystko dobre, co się dobrze kończy (2001)

- Antologia angielskiej poezji metafizycznej XVII stulecia (PIW 1991)
- Jan od Krzyża, Poezje wybrane (Kraków 2010, Wydawnictwo karmelitów Bosych)
- Elizabeth Bishop, 33 wiersze (1995)
- Emily Dickinson
  - 100 wierszy
  - Drugie 100 wierszy (1995)
- Wystan Hugh Auden,
  - 44 wiersze (1994)
  - Morze i zwierciadło. Komentarz do „Burzy” Szekspira (Kraków 2003, Wydawnictwo a5)

- Seamus Heaney
  - 44 wiersze (1994)

    - Ciągnąc dalej. Nowe wiersze 1991-1996 (1996)
    - Światło elektryczne (Kraków 2003, Wydawnictwo Znak)

- Thomas Hardy, 55 wierszy (1993)
- Gerard Manley Hopkins, 33 wiersze.
- Wybór poezji, wyboru dokonał, przełożył i wstępem opatrzył S. Barańczak, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 1981, wyd. I, s. 108
- Miłość jest wszystkim, co istnieje: 300 najsławniejszych angielskich i amerykańskich wierszy miłosnych: Antologia (Kraków 1992, Wydawnictwo ZNAK)
- Ursula K. Le Guin, Czarnoksiężnik z Archipelagu (Wydawnictwo Literackie 1983)
- Thomas Stearns Eliot, Koty (1995)
- Josif Brodski, Znak Wodny (1993)
- Charles Simic, Madonny z dorysowaną szpicbródką oraz inne wiersze, prozy poetyckie i eseje (1992)
- Thomas Campion, 33 pieśni (1995)
- Andrew Marvell, 24 wiersze (1993)
- John Keats, 33 wiersze (1997)
- Robert Herrick, 77 wierszy (1992)
- Robert Frost, 55 wierszy (1992)
- George Herbert, 66 wierszy (1997)
- Edward Lear, 44 opowiastki (1998)
- Philip Larkin, 44 wiersze (1991)
- John Donne, 77 wierszy (1997)
- Paul Celan, Utwory wybrane (1998)
- Władimir Bukowski, I powraca wiatr ... (1999)
- Aleksandr Galicz, Pytajcie, synkowie. Wiersze i piosenki (1995)
- James Merrill, Wybór poezji (1990)
- Natalia Gorbaniewska, Drewniany anioł. Wiersze
- Edward Lear, Lewis Carroll, W. S. Gilbert, A. E. Housman, Hilaire Belloc, 44 opowiastki wierszem (Wydawnictwo Znak 1998)
- Henry Vaughan, 33 wiersze (Wydawnictwo Znak 2000)
- Z Tobą więc ze Wszystkim: 222 arcydzieła angielskiej i amerykańskiej liryki religijnej (Wydawnictwo Znak 1992)
- Ocalone w tłumaczeniu: szkice o warsztacie tłumacza poezji z dodatkiem małej antologii przekładów-problemów (Wydawnictwo a5 Kraków 2004)
- Fioletowa krowa: antologia angielskiej i amerykańskiej poezji niepoważnej (Wydawnictwo a5 Kraków 2007)
- Ogden Nash, W świecie mułów nie ma regułów (Media Rodzina 2007)
- Theodor Seuss Geisel (znany jako Dr. Seuss)
    - Sam to wszystko widziałem na ulicy Morwowej
    - Słoń, który wysiedział jajko
    - Kot Prot (2003)
    - Kot Prot znów gotów do psot (2004)
    - Kto zje zielone jajka sadzone
    - Na każde pytanie odpowie czytanie
- Peter Barnes, Czerwone nosy (w: Dialog, rocznik 1993, nr 1–2, s. 35–101)
- na język niemiecki w antologiach:
    - Panorama der polnischen Literatur des 20. Jahrhunderts, Zürich: Ammann, 1997
    - Polnische Lyrik aus 100 Jahren, Gifkendorf: Merlin, 1997
- na język angielski

- The Weight of the Body: Selected Poems, Chicago: Another Chicago Press / TriQuarterly, 1989
- A Fugitive from Utopia: The Poetry of Zbignew Herbert, Harvard University Press, 1987

Mały, lecz maksymalistyczny manifest translatologiczny, albo: Tłumaczenie się z tego, że tłumaczy się wiersze również w celu wytłumaczenia innym tłumaczom, iż dla większości tłumaczeń wierszy nie ma wytłumaczenia.

- Nie tłumacz dobrej poezji na złą poezję.
- Nie tłumacz wiersza na prozę.
- Tłumaczenie jest /…/ interpretacją w sensie tym samym, co w wypadku interpretacji rozumianej jako eksplikacja tekstu przez krytyka.

Artykuł Stanisława Barańczaka, ogłoszony w czasopiśmie "Teksty Drugie: teoria literatury, krytyka, interpretacja w 1990".

Jest on uznawany za klasyczną pozycję polskiej literatury przekładoznawczej.

*

Antologia **"444 wierszy poetów języka angielskiego XX wieku"** przełożonych przez Stanisława Barańczaka to owoc ambitnego projektu najwybitniejszego tłumacza w dziejach literatury polskiej. Gromadzi wybrane przekłady poetów tworzących kanon współczesnej poezji anglojęzycznej i daje czytelnikowi możliwość zapoznania się z najlepszymi, najpiękniejszymi utworami naszych czasów. Mimo że prezentowani tu autorzy mówią różnymi językami poetyckimi, Barańczakowa precyzja słowa i olśniewający kunszt translatorski pozwalają cieszyć się lekturą tej wspaniałej poezji ukazującej z wielu stron kondycję duchową, osadzenie w historii i dylematy egzystencjalne współczesnego człowieka.

Głównym bohaterem tego tomu jest jednak Stanisław Barańczak, a prezentowana książka to swoisty hołd składany temu niezwykłemu twórcy, którego dorobek - zarówno pod względem ilościowym, jak i artystycznym – stanowi fenomen trudny do wytłumaczenia i pozbawiony odpowiedników.

Wyd. Znak, Kraków listopad 2017 (opis wydawcy)